

ارائه الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان بر پایه نقش تربیت‌بدنی در مدارس

یحیی مرتضوی نسب^۱، طاهره ازمشا^۲، فرزانه هاشمی^۳، آتوسا قاسمی نژاد دهکردی^۴

۱. گروه تربیت‌بدنی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

۲. گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۳. گروه تربیت‌بدنی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

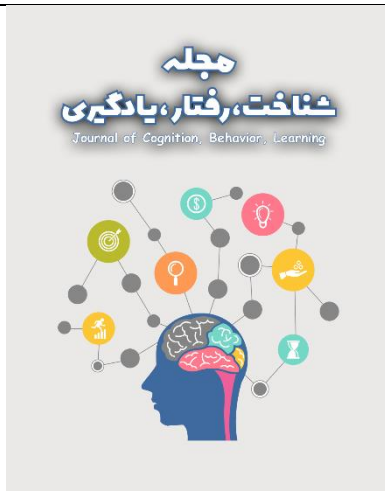
* ایمیل نویسنده مسئول: T.azmsha@scu.ac.ir

تاریخ چاپ: ۱۴۰۶/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۳/۰۴

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۱۰/۰۷

شیوه استناددهی: مرتضوی نسب، یحیی، ازمشا، طاهره، هاشمی، فرزانه، و قاسمی نژاد دهکردی، آتوسا. (۱۴۰۶). ارائه الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان بر پایه نقش تربیت‌بدنی در مدارس. *شناخت، رفتار، یادگیری*، ۱۴(۱)، ۱-۲۰.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارائه و اعتبارسنجی الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان بر پایه ظرفیت‌های تربیتی، روان‌شناختی و اجتماعی درس تربیت‌بدنی در مدارس انجام شد. این پژوهش با رویکرد آمیخته و طرح اکتشافی متوالی کیفی-کمی اجرا شد. در بخش کیفی، ۱۹ نفر از خبرگان تربیت‌بدنی، مدیران ورزشی و آموزش‌وپرورش با روش نمونه‌گیری هدفمند و معیاری انتخاب شدند و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت. داده‌ها بر اساس نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین و طی مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند. اعتبار یافته‌های کیفی با معیارهای اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، اتکاپذیری و تأییدپذیری بررسی شد. در بخش کمی، پرسشنامه محقق‌ساخته مبتنی بر یافته‌های کیفی تدوین و پس از تأیید روایی صوری و محتوایی، میان ۳۸۴ نفر از معلمان تربیت‌بدنی استان خوزستان توزیع شد. پایایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ ۰.۸۰ تأیید شد و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS نسخه ۲۳ و مدل‌سازی معادلات ساختاری تحلیل شدند. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد اثر شرایط علی بر مقوله محوری معنادار بود ($p=0.003$, $CR=5.21$, $\beta=0.53$). همچنین، شرایط زمینه‌ای بر راهبردها ($p=0.002$, $CR=6.30$, $\beta=0.66$)، مقوله محوری بر راهبردها ($p=0.003$, $CR=5.15$, $\beta=0.60$) و شرایط مداخله‌گر بر راهبردها ($p=0.001$, $CR=4.10$, $\beta=0.58$) اثر مثبت و معناداری داشتند. بیشترین ضریب مسیر به اثر راهبردها بر پیامدها اختصاص یافت ($p=0.003$, $CR=6.69$, $\beta=0.68$). شاخص‌های برازش نیز مطلوب‌بودن مدل نهایی را تأیید کردند ($\chi^2/df=1.34$, $RMSEA=0.040$, $CFI=0.93$, $GFI=0.92$, $AGFI=0.90$, $NFI=0.90$). الگوی پیشنهادی از برازش تجربی مناسبی برخوردار است و نشان می‌دهد تربیت‌بدنی هدفمند، مشارکت‌محور و متناسب با نیازهای دانش‌آموزان، از طریق تقویت تاب‌آوری، خودکارآمدی، تعاملات اجتماعی، احساس تعلق و مشارکت پایدار ورزشی، می‌تواند امید اجتماعی آنان را ارتقا دهد.

کلیدواژه‌گان: امید اجتماعی، تربیت‌بدنی، دانش‌آموزان، مدارس، نظریه داده‌بنیاد، مدل‌سازی معادلات ساختاری.

Developing a Model of Students' Social Hope Formation Based on the Role of Physical Education in Schools

Yahya Mortazavinasab¹, Tahereh Azmsha^{2*}, Farzaneh Hashemi³, Atousa Ghaseminezhad Dehkordi³

1. Department of Physical Education, Sho.C., Islamic Azad University, Shoushtar, Iran.

2. Department of Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

3. Department of Physical Education, Ahv.C., Islamic Azad University, Ahvaz, Iran.

*Corresponding Author's Email: T.azmsha@scu.ac.ir

Submit Date: 2025-12-28

Revise Date: 2026-05-25

Accept Date: 2026-06-18

Publish Date: 2027-03-21

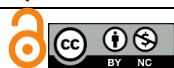
Abstract

This study aimed to develop and validate a model of students' social hope formation based on the educational, psychological, and social capacities of physical education in schools. This mixed-methods study employed a sequential exploratory qualitative–quantitative design. In the qualitative phase, 19 experts in physical education, sport management, and education were selected through purposive criterion sampling. Semi-structured interviews continued until theoretical saturation was reached. The data were analyzed using Strauss and Corbin's grounded theory approach through open, axial, and selective coding. The credibility, transferability, dependability, and confirmability of the qualitative findings were examined. In the quantitative phase, a researcher-made questionnaire was developed based on the qualitative findings and administered to 384 physical education teachers in Khuzestan Province. Its face and content validity were confirmed, and its reliability was supported by a Cronbach's alpha coefficient of 0.80. The data were analyzed using SPSS and AMOS version 23 and structural equation modeling. Structural equation modeling showed that causal conditions had a significant effect on the central phenomenon ($\beta=0.53$, $CR=5.21$, $p=0.003$). Contextual conditions significantly affected strategies ($\beta=0.66$, $CR=6.30$, $p=0.002$), while the central phenomenon also had a significant effect on strategies ($\beta=0.60$, $CR=5.15$, $p=0.003$). Intervening conditions significantly predicted strategies ($\beta=0.58$, $CR=4.10$, $p=0.001$). The strongest path coefficient was observed for the effect of strategies on outcomes ($\beta=0.68$, $CR=6.69$, $p=0.003$). The model demonstrated acceptable fit indices ($\chi^2/df=1.34$, $RMSEA=0.040$, $CFI=0.93$, $GFI=0.92$, $AGFI=0.92$, and $NFI=0.90$). The proposed model demonstrated satisfactory empirical fit and indicated that purposeful, participatory, and student-centered physical education can enhance students' social hope by strengthening resilience, self-efficacy, social interactions, school belonging, and sustained participation in sport.

Keywords: Social hope, physical education, students, schools, grounded theory, structural equation modeling.

How to cite: Mortazavinasab, Y., Azmsha, T., Hashemi, F., Ghaseminezhad Dehkordi, A. (2027). Developing a Model of Students' Social Hope Formation Based on the Role of Physical Education in Schools. *Cognition, Behavior, Learning*, 4(1), 1-20.

مقدمه

امید یکی از بنیادی‌ترین ظرفیت‌های روان‌شناختی و اجتماعی انسان است که به افراد امکان می‌دهد آینده را قابل تغییر، اهداف را دست‌یافتنی و موانع را قابل مدیریت تلقی کنند. این سازه صرفاً به معنای انتظار منفعلانه برای وقوع رویدادهای مطلوب نیست، بلکه فرایندی فعال، هدفمند و مبتنی بر ارزیابی امکانات، شناسایی مسیرهای دستیابی به اهداف و حفظ انگیزه برای حرکت در آن مسیرهاست. در نظریه امید اسنایدر، امید از تعامل دو مؤلفه اصلی تشکیل می‌شود: «تفکر مسیرها» که به توانایی فرد برای طراحی راه‌های متفاوت دستیابی به هدف اشاره دارد و «تفکر عاملیت» که بیانگر انگیزه، اراده و باور فرد به توانایی خود برای آغاز و تداوم حرکت در مسیر هدف است (Snyder, 2002). بر این اساس، فرد امیدوار نه تنها آینده‌ای مطلوب را تصور می‌کند، بلکه برای رسیدن به آن، مسیرهای عملی تعریف کرده و در برابر موانع، راه‌حل‌های جایگزین می‌یابد. اهمیت این سازه در محیط‌های آموزشی از آنجا ناشی می‌شود که دانش‌آموزان در فرایند رشد، پیوسته با اهداف تحصیلی، اجتماعی و شخصی و نیز با ناکامی‌ها، فشارها و محدودیت‌های گوناگون مواجه‌اند. از این‌رو، امید می‌تواند به عنوان یک منبع انگیزشی و شناختی، ظرفیت آنان را برای سازگاری، پیگیری اهداف و مقابله با دشواری‌های مدرسه و زندگی افزایش دهد (Snyder et al., 2003).

با وجود اهمیت امید فردی، تجربه امید تنها در سطح درون‌فردی شکل نمی‌گیرد و نمی‌توان آن را مستقل از روابط اجتماعی، ساختارهای فرهنگی و شرایط نهادی تحلیل کرد. انسان‌ها آینده خود را در پیوند با آینده خانواده، مدرسه، گروه همسالان و جامعه ارزیابی می‌کنند؛ بنابراین، کیفیت امید آنان تا حد زیادی از ارزیابی‌شان درباره امکان بهبود شرایط جمعی و مشارکت در ایجاد آینده‌ای بهتر تأثیر می‌پذیرد. مفهوم «امید اجتماعی» بر همین جنبه جمعی و بین‌فردی امید تأکید دارد و به باور مشترک اعضای یک جامعه درباره امکان ساختن آینده‌ای مطلوب‌تر از طریق کنش، همکاری و مسئولیت‌پذیری اشاره می‌کند. رورتنی امید اجتماعی را جایگزینی عملی برای آرمان‌گرایی انتزاعی می‌داند و معتقد است جامعه زمانی می‌تواند به سوی بهبود حرکت کند که افراد، آینده را نه محصول نیروهای بیرونی، بلکه نتیجه تلاش، همبستگی و تصمیم‌های انسانی تلقی کنند (Rorty, 2002). در این رویکرد، امید اجتماعی به معنای انتظار برای تحقق یک جامعه آرمانی نیست، بلکه به معنای باور به امکان اصلاح تدریجی واقعیت‌های موجود و فراهم کردن زندگی شرافتمندانه‌تر برای افراد جامعه است (Rorty, 2005).

امید اجتماعی دربرگیرنده ادراک امکان تغییر، احساس برخورداری از عاملیت جمعی، اعتماد به دیگران و باور به اثربخشی همکاری اجتماعی است. این نوع امید زمانی تقویت می‌شود که افراد خود را عضو مؤثر از جامعه بدانند، روابط اجتماعی را قابل اعتماد ارزیابی کنند و تصور کنند مشارکت آنان می‌تواند به نتایج مثبت منجر شود. بررسی کیفی امید اجتماعی نیز نشان داده است که این پدیده از تعامل ابعاد فردی، ارتباطی، فرهنگی و ساختاری شکل می‌گیرد و با احساس تعلق، اعتماد، مشارکت، تجربه عدالت و ادراک قابلیت اصلاح شرایط اجتماعی ارتباط دارد (Amiri Esfarjani et al., 2019). افزون بر این، امید گروه‌محور می‌تواند ادراک اعضای یک گروه از آینده مشترک را تغییر دهد و آنان را برای پیگیری اهداف جمعی، مقاومت در برابر ناامیدی و مشارکت در کنش‌های اصلاحی برانگیزد. باین‌حال، امید همواره پیامد مثبت خودکار ندارد و اثربخشی آن به واقع‌بینانه بودن اهداف، امکان کنش و وجود مسیرهای قابل دستیابی وابسته است (Cohen-Chen & Pliskin, 2025). بنابراین، پرورش امید اجتماعی مستلزم ایجاد تجربه‌هایی است که در آنها افراد، موفقیت جمعی، همکاری مؤثر و تأثیرگذاری کنش خود را به صورت ملموس تجربه کنند.

اهمیت امید اجتماعی در دوره کودکی و نوجوانی دوچندان است؛ زیرا نگرش دانش‌آموزان نسبت به آینده، جامعه و توانایی‌های خود در این دوره شکل می‌گیرد و می‌تواند مسیر تحصیلی، اجتماعی و حرفه‌ای آنان را در سال‌های بعد تحت تأثیر قرار دهد. دانش‌آموزانی که آینده را روشن و قابل دستیابی می‌دانند، معمولاً اهداف تحصیلی مشخص‌تری تعیین می‌کنند، تلاش بیشتری برای غلبه بر مشکلات نشان می‌دهند و ارتباط سازنده‌تری با مدرسه و همسالان برقرار می‌سازند. در مقابل، کاهش امید می‌تواند با بی‌انگیزگی، کناره‌گیری از فعالیت‌های مدرسه، ضعف تعلق، افت مشارکت و کاهش پشتکار همراه شود. شواهد نشان می‌دهد نگرش مثبت به مدرسه از طریق تقویت امید تحصیلی می‌تواند پیوند دانش‌آموزان با مدرسه را افزایش دهد؛ به این معنا که امید یکی از سازوکارهای مهم تبدیل تجربه مثبت مدرسه به احساس تعلق و مشارکت

آموزشی است (Bablan & Karimianpour, 2021). از همین منظر، مدرسه صرفاً محلی برای انتقال دانش نیست، بلکه محیطی تعیین‌کننده برای پرورش ادراک دانش‌آموزان از خود، دیگران و آینده به شمار می‌آید.

باین‌حال، فرصت‌های شکل‌گیری امید در میان همه دانش‌آموزان یکسان نیست. شرایط اجتماعی و اقتصادی، دسترسی به منابع، تجربه تبعیض، کیفیت حمایت خانوادگی و امکانات مدرسه می‌توانند بر میزان توانایی دانش‌آموزان برای تصور و پیگیری آینده‌ای مطلوب اثر بگذارند. دانش‌آموزان متعلق به گروه‌های محروم یا اقلیت‌ها ممکن است در نتیجه تجربه محدودیت‌های ساختاری، فرصت‌های نابرابر و فقدان الگوهای موفق، مسیرهای دستیابی به اهداف خود را مبهم‌تر ارزیابی کنند. در چنین شرایطی، تقویت امید مستلزم مداخلاتی است که علاوه بر ارتقای انگیزش فردی، فرصت‌های واقعی موفقیت، حمایت اجتماعی، دسترسی به منابع و تجربه عاملیت را برای دانش‌آموزان فراهم کند (Dixon, 2023). از این رو، برنامه‌های مدرسه باید به گونه‌ای طراحی شوند که دانش‌آموزان با زمینه‌های گوناگون بتوانند توانایی‌های خود را بشناسند، پیشرفت را تجربه کنند و در فعالیت‌های جمعی معنادار مشارکت داشته باشند.

مدرسه یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه‌پذیری است و در شکل‌گیری ارزش‌ها، هنجارها، نگرش‌های اجتماعی و الگوهای تعامل دانش‌آموزان نقش اساسی دارد. کیفیت روابط در مدرسه، میزان مشارکت دانش‌آموزان در تصمیم‌ها، نحوه توزیع فرصت‌ها و تجربه احترام و پذیرش، می‌تواند امید آنان را نسبت به آینده اجتماعی تقویت یا تضعیف کند. ایجاد و پرورش امید در مدرسه نیازمند محیطی است که در آن دانش‌آموزان فرصت هدف‌گذاری، انتخاب، تجربه موفقیت و دریافت بازخورد سازنده داشته باشند (Golkari & Ayati, 2019). مدرسه امیدوارکننده، محیطی است که در آن شکست به عنوان پایان مسیر تلقی نمی‌شود، بلکه فرصتی برای یادگیری و یافتن راه‌های جایگزین است. چنین محیطی، به جای تأکید انحصاری بر نتیجه نهایی، رشد تدریجی، تلاش، همکاری و پیشرفت فردی را ارزشمند می‌داند.

در میان اجزای برنامه درسی مدارس، تربیت‌بدنی از ظرفیت منحصر به فردی برای ایجاد تجربه‌های واقعی عاملیت، تعامل و موفقیت برخوردار است. درس تربیت‌بدنی فقط به ارتقای آمادگی جسمانی یا آموزش مهارت‌های ورزشی محدود نمی‌شود، بلکه می‌تواند زمینه‌ای برای رشد عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و شناختی دانش‌آموزان فراهم آورد. دانش‌آموزان در فعالیت‌های بدنی با اهداف مشخص، قواعد مشترک، موانع قابل مشاهده و بازخوردهای فوری مواجه می‌شوند. آنان می‌آموزند چگونه هدف تعیین کنند، عملکرد خود را ارزیابی نمایند، راهبردها را تغییر دهند و برای دستیابی به نتیجه مطلوب پشتکار نشان دهند. یافته‌ها درباره جایگاه تربیت‌بدنی در مدارس نیز نشان می‌دهد این درس می‌تواند به افزایش یادگیری، مشارکت، تمرکز، انضباط و رشد اجتماعی دانش‌آموزان کمک کند (Gilan et al., 2024). همچنین، مشارکت منظم در فعالیت‌های تربیت‌بدنی با بهبود عملکرد و پیشرفت تحصیلی ارتباط دارد؛ زیرا فعالیت بدنی می‌تواند آمادگی روانی، انگیزش و مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرایند یادگیری را تقویت کند (Ganji & Shahvali, 2022).

تربیت‌بدنی از طریق فراهم کردن فرصت دستیابی به اهداف کوتاه‌مدت و مشاهده پیشرفت، تفکر مسیری و عاملیت را در دانش‌آموزان فعال می‌کند. برای نمونه، یادگیری یک مهارت حرکتی جدید مستلزم تعیین هدف، تمرین مستمر، دریافت بازخورد، اصلاح خطاها و تحمل ناکامی‌های اولیه است. موفقیت در این فرایند به دانش‌آموز نشان می‌دهد که توانایی‌ها ثابت نیستند و می‌توان از طریق تلاش و انتخاب راهبرد مناسب به پیشرفت دست یافت. این تجربه‌ها با مفهوم خودکارآمدی بندورا ارتباط مستقیم دارند. خودکارآمدی به باور فرد درباره توانایی سازمان‌دهی و اجرای اقدام‌های لازم برای دستیابی به عملکرد مطلوب اشاره دارد و از تجربه موفقیت، مشاهده عملکرد دیگران، ترغیب کلامی و تفسیر حالات هیجانی تأثیر می‌پذیرد (Bandura, 1997). کلاس تربیت‌بدنی هر چهار منبع را در اختیار دانش‌آموز قرار می‌دهد؛ زیرا او می‌تواند موفقیت شخصی را تجربه کند، پیشرفت همسالان را ببیند، از معلم بازخورد بگیرد و مدیریت هیجان و فشار را بیاموزد.

ارتباط میان مشارکت در تربیت‌بدنی، امید و بهزیستی نیز در پژوهش‌های تجربی مورد تأیید قرار گرفته است. مشارکت دانش‌آموزان دبیرستانی در کلاس‌های تربیت‌بدنی می‌تواند از طریق افزایش امید، رابطه فشار تحصیلی با تاب‌آوری و بهزیستی روان‌شناختی را تعدیل کند (Back, 2015). این یافته نشان می‌دهد تربیت‌بدنی هنگامی که تجربه‌ای مثبت، هدفمند و حمایتگر باشد، می‌تواند به دانش‌آموزان در مدیریت فشارهای

تحصیلی و حفظ نگرش سازنده نسبت به آینده کمک کند. افزون بر این، ورزش بستری برای تمرین تاب‌آوری است؛ زیرا دانش‌آموزان در آن شکست، خستگی، رقابت، محدودیت و عدم قطعیت را تجربه می‌کنند و می‌آموزند چگونه پس از ناکامی دوباره تلاش کنند. فعالیت ورزشی می‌تواند فضایل مدنی نظیر پایداری، انصاف، مسئولیت‌پذیری و امید را تقویت کند، مشروط بر آنکه رقابت با آموزش اخلاقی، تأمل و فرصت مشارکت همراه باشد (Little, 2026).

شواهد حاصل از مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد مشارکت کودکان و نوجوانان در ورزش، علاوه بر مزایای جسمانی، با طیف گسترده‌ای از پیامدهای روان‌شناختی و اجتماعی شامل عزت‌نفس، اعتماد به نفس، تعامل اجتماعی، احساس تعلق و کاهش نشانه‌های روان‌شناختی مرتبط است (Eime et al., 2013). ورزش‌های گروهی به‌ویژه از طریق وابستگی متقابل اعضای تیم، امکان تجربه موفقیت جمعی و شکل‌گیری هویت گروهی را فراهم می‌کنند. دانش‌آموز در تیم درمی‌یابد که موفقیت شخصی او به عملکرد دیگران وابسته است و دستیابی به هدف مشترک نیازمند اعتماد، ارتباط، تقسیم مسئولیت و حمایت متقابل است. این تجربه می‌تواند برداشت او را از همکاری اجتماعی تغییر داده و امید به اثربخشی کنش جمعی را افزایش دهد. از این منظر، ورزش مدرسه‌ای نه فقط وسیله‌ای برای سلامت جسمانی، بلکه محیطی کوچک برای تجربه جامعه، مسئولیت و مشارکت است.

پیوند تربیت‌بدنی با امید اجتماعی را می‌توان در چارچوب نظریه سرمایه اجتماعی نیز تحلیل کرد. سرمایه اجتماعی به منابعی اشاره دارد که از طریق شبکه‌های ارتباطی، اعتماد، هنجارهای متقابل و همکاری در دسترس افراد و گروه‌ها قرار می‌گیرد. پاتنام بر این باور است که مشارکت در فعالیت‌های جمعی و شبکه‌های مدنی، اعتماد و همکاری را گسترش داده و ظرفیت جامعه را برای حل مسائل مشترک افزایش می‌دهد (Putnam, 2015). فعالیت‌های ورزشی مدرسه‌ای، به‌ویژه ورزش‌های تیمی و برنامه‌های مشارکتی، می‌توانند شبکه‌های ارتباطی دانش‌آموزان را توسعه دهند و زمینه شکل‌گیری روابط مبتنی بر همکاری را فراهم کنند. یافته‌های پژوهشی نیز نشان داده‌اند مشارکت ورزشی از طریق ارتقای قابلیت تعامل افراد و گسترش ارتباطات اجتماعی می‌تواند سرمایه اجتماعی را افزایش دهد (Molaeifard Pilehroud et al., 2019).

اعتماد اجتماعی یکی دیگر از سازوکارهای مهم پیوند میان ورزش و امید اجتماعی است. فوکویاما اعتماد را یکی از فضایل اجتماعی و زیرساخت‌های اساسی همکاری و پیشرفت می‌داند؛ زیرا بدون اعتماد، افراد تمایل کمتری به پذیرش مسئولیت مشترک، همکاری و سرمایه‌گذاری در آینده جمعی خواهند داشت (Fukuyama, 1996). در کلاس تربیت‌بدنی، دانش‌آموزان در موقعیت‌هایی قرار می‌گیرند که باید به هم‌تیمی‌های خود اعتماد کنند، قوانین را رعایت نمایند و رفتار دیگران را تا حدی پیش‌بینی‌پذیر بدانند. رعایت انصاف، پذیرش تصمیم داور، همکاری برای رسیدن به هدف و حمایت از هم‌تیمی‌ها، همگی تجربه‌های عملی اعتماد هستند. پژوهش درباره کارکردهای اجتماعی ورزش همگانی نیز نشان داده است که فعالیت ورزشی می‌تواند روابط بین‌فردی و اعتماد اجتماعی را تقویت کند و از این طریق به انسجام اجتماعی یاری رساند (Sobhani & Hashemi, 2017). بنابراین، تداوم تجربه‌های مثبت در ورزش مدرسه‌ای می‌تواند نگرش دانش‌آموزان را نسبت به دیگران و امکان همکاری در جامعه بهبود بخشد.

مدرسه و ورزش همچنین می‌توانند فضای مناسبی برای شمول اجتماعی ایجاد کنند. شمول زمانی تحقق می‌یابد که همه دانش‌آموزان، فارغ از توانایی، جنسیت، وضعیت اقتصادی یا پیشینه فرهنگی، فرصت مشارکت معنادار و برخورداری از احترام را داشته باشند. سرمایه اجتماعی و اعتماد در محیط مدرسه زمانی تقویت می‌شوند که روابط بر پذیرش تفاوت، عدالت و مشارکت برابر استوار باشند (Allan & Persson, 2020). اگر برنامه‌های تربیت‌بدنی صرفاً بر عملکرد برتر، رقابت شدید یا انتخاب دانش‌آموزان ماهر متمرکز شوند، ممکن است دانش‌آموزان کم‌توان‌تر را به حاشیه برانند و احساس بی‌کفایتی و ناامیدی را افزایش دهند. در مقابل، طراحی فعالیت‌های متنوع، انطباق‌پذیر و مشارکت‌محور می‌تواند برای همه دانش‌آموزان فرصت تجربه پیشرفت و تعلق فراهم سازد. تفاوت سطح آمادگی جسمانی و ظرفیت تمرینی دانش‌آموزان نیز ضرورت توجه به تنوع فردی در کلاس تربیت‌بدنی را نشان می‌دهد (Martins et al., 2023).

کیفیت نقش‌آفرینی معلم تربیت‌بدنی در تحقق این ظرفیت‌ها تعیین‌کننده است. معلم نه تنها آموزش‌دهنده مهارت‌های حرکتی، بلکه تنظیم‌کننده فضای روانی و اجتماعی کلاس است. نحوه ارائه بازخورد، مدیریت رقابت، توزیع فرصت‌ها، مواجهه با شکست و کیفیت ارتباط با دانش‌آموزان تعیین می‌کند که فعالیت ورزشی به تجربه‌ای امیدبخش یا ناامیدکننده تبدیل شود. رهبران و مسئولان تربیت‌بدنی در مدارس ابتدایی، ترویج فعالیت بدنی را فرایندی وابسته به تسهیلگری، الگوسازی، خلاقیت، حمایت سازمانی و درک نیازهای دانش‌آموزان می‌دانند (McNicholl, 2023). معلمی که پیشرفت فردی را در کنار نتیجه رقابت ارزش‌گذاری می‌کند و به دانش‌آموزان فرصت انتخاب و مسئولیت می‌دهد، می‌تواند احساس شایستگی و عاملیت آنان را افزایش دهد.

افزون بر نقش معلم، استمرار مشارکت نیز برای ایجاد پیامدهای پایدار ضروری است. اثرات روان‌شناختی و اجتماعی ورزش زمانی تثبیت می‌شوند که مشارکت دانش‌آموزان منظم، داوطلبانه و معنادار باشد. تعهد به تمرین، ادراک موفقیت و ذهن‌آگاهی ورزشی با یکدیگر مرتبط‌اند و تجربه آگاهانه پیشرفت می‌تواند انگیزه فرد را برای ادامه فعالیت افزایش دهد (Shayani et al., 2021). بنابراین، ایجاد امید اجتماعی از طریق تربیت‌بدنی به برگزاری فعالیت‌های پراکنده محدود نمی‌شود، بلکه نیازمند برنامه‌هایی مستمر است که اهداف روشن، بازخورد قابل فهم و امکان مشاهده پیشرفت داشته باشند. دانش‌آموز باید بتواند ارتباط میان تلاش امروز و نتیجه آینده را درک کند؛ زیرا همین پیوند زمانی، یکی از پایه‌های شکل‌گیری امید است.

تربیت‌بدنی همچنین محیط مناسبی برای آموزش رهبری و کار تیمی فراهم می‌کند. واگذاری نقش‌هایی مانند سرگروهی، برنامه‌ریزی فعالیت، داوری، سازمان‌دهی تجهیزات یا حمایت از هم‌تیمی‌ها می‌تواند احساس مسئولیت و تأثیرگذاری را در دانش‌آموزان تقویت کند. ورزش از طریق تمرین تصمیم‌گیری، ارتباط مؤثر، حل تعارض و مدیریت فشار می‌تواند مهارت‌های رهبری و همکاری را توسعه دهد (Zahed, 2025). این مهارت‌ها در شکل‌گیری امید اجتماعی اهمیت دارند؛ زیرا فرد زمانی به آینده جمعی امیدوار می‌شود که خود را دارای توانایی مشارکت، هدایت و اثرگذاری بداند. تجربه رهبری در محیط کنترل‌شده مدرسه می‌تواند به دانش‌آموز نشان دهد که کنش او برای گروه اهمیت دارد و می‌تواند به بهبود نتیجه مشترک منجر شود.

با وجود ظرفیت‌های یادشده، تربیت‌بدنی به‌طور خودکار به افزایش امید اجتماعی منجر نمی‌شود. کیفیت امکانات، نگرش مدیران مدرسه، حمایت خانواده، فرهنگ حاکم بر ورزش، فرصت مشارکت برابر، انگیزش دانش‌آموزان و دسترسی به مربیان متخصص می‌توانند اثر برنامه‌ها را تسهیل یا محدود کنند. برنامه‌ای که فاقد هدف تربیتی، بازخورد سازنده و مشارکت واقعی باشد، ممکن است تنها به فعالیت جسمانی کوتاه‌مدت تبدیل شود. همچنین، نابرابری در دسترسی به تجهیزات و فرصت‌های ورزشی می‌تواند پیام ضمنی محرومیت و بی‌عدالتی را به دانش‌آموزان منتقل کند و با هدف پرورش امید اجتماعی تعارض داشته باشد. از این‌رو، بررسی نقش تربیت‌بدنی در شکل‌گیری امید اجتماعی باید فراتر از رابطه ساده میان فعالیت ورزشی و پیامد روان‌شناختی باشد و شبکه‌ای از شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردهای اجرایی و پیامدهای فردی و اجتماعی را در نظر گیرد.

مرور مطالعات نشان می‌دهد هرچند نقش ورزش و تربیت‌بدنی در سلامت جسمانی، بهزیستی روان‌شناختی، یادگیری، سرمایه اجتماعی، اعتماد و مهارت‌های ارتباطی بررسی شده است، هنوز الگویی جامع که سازوکار شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان را بر پایه نقش تربیت‌بدنی در مدارس تبیین کند، به‌طور کافی ارائه نشده است. بخش مهمی از مطالعات موجود بر یک یا چند پیامد منفرد تمرکز داشته‌اند و تعامل میان عوامل فردی، مدرسه‌ای، خانوادگی و اجتماعی را کمتر در قالب مدلی منسجم بررسی کرده‌اند. همچنین، ویژگی‌های فرهنگی، ساختار نظام آموزشی و وضعیت دسترسی به منابع ورزشی می‌توانند بر نحوه اثرگذاری تربیت‌بدنی تأثیر بگذارند؛ بنابراین، استخراج مؤلفه‌های الگو از تجربه و دانش خبرگان و سپس آزمون تجربی روابط میان آنها می‌تواند به توسعه دانش نظری و ارائه راهنمای عملی برای سیاست‌گذاران آموزشی کمک کند. متن و الگوی پژوهش حاضر نیز بر تلفیق مرحله کیفی مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد و مرحله کمی مبتنی بر مدل‌سازی معادلات ساختاری استوار است.

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر ارائه و اعتبارسنجی الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان بر پایه نقش تربیت‌بدنی در مدارس بود.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع آمیخته (کیفی-کمی) و با هدف ارائه الگوی شکل‌گیری افزایش امید اجتماعی دانش‌آموزان با توجه به نقش تربیت‌بدنی در مدارس انجام شد. در بخش کیفی، داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۹ نفر از خبرگان شامل معلمان تربیت‌بدنی و صاحب‌نظران حوزه مدیریت ورزشی و آموزش و پرورش که به‌صورت هدفمند و بر اساس نمونه‌گیری معیاری انتخاب شدند، گردآوری شد. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و داده‌ها با روش نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین (۱۹۹۸) در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند. برای ارزیابی کیفیت داده‌های کیفی از معیارهای اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، اتکاپذیری و تأییدپذیری لینکلن و گوبا استفاده شد و پایایی کدگذاری نیز با روش بازآزمون بررسی گردید.

در بخش کمی، بر اساس کدهای استخراج‌شده از مرحله کیفی، پرسشنامه پژوهش تدوین شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر ۱۲ نفر از اعضای هیئت علمی مدیریت ورزشی و شاخص نسبت روایی محتوا (CVR) تأیید شد. همچنین، در مطالعه مقدماتی با مشارکت ۴۰ نفر از معلمان تربیت‌بدنی، پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۰ به دست آمد. جامعه آماری بخش کمی را کلیه معلمان تربیت‌بدنی استان خوزستان در سال ۱۴۰۳ تشکیل دادند که از میان آنان ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۳ و AMOS نسخه ۲۳ و با بهره‌گیری از آمار توصیفی و مدل‌یابی معادلات ساختاری تحلیل شدند.

یافته‌ها

در جدول ۱ مشخصات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان گزارش شده است.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان

تحصیلات	میانگین سنی			مرد	زن
	فوق لیسانس	لیسانس	پایه		
دکتری	۱۳۱	۱۸۶	۳۵/۲	۱۵۸	۲۲۶
۶۷					تعداد
۱۸	۳۴	۴۸	-	۴۱	۵۹
					درصد

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین منجر به استخراج شش مقوله اصلی شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، مقوله محوری، راهبردها و پیامدها شد. این مقولات، الگوی شکل‌گیری افزایش امید اجتماعی دانش‌آموزان با توجه به نقش تربیت‌بدنی در مدارس را تبیین می‌کنند.

جدول ۲. مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با شرایط علی

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
ایجاد و آموزش تاب‌آوری	راهبردهای مقابله
	تکنیک‌های مدیریت استرس
	ایجاد خوش‌بینی در مواجهه با ناملایمات
	الزامات سبک زندگی
	قابلیت‌های جوانان و ورزش آموزشی
تقویت مثبت	شناسایی عوامل انگیزاننده در بین جوانان
	آگاهی از فرایندهای انگیزش
	ایجاد محیط انگیزاننده
	بازخورد مثبت به دانش‌آموزان
	پی‌جویی علت و رفتارهای جوانان
شرایط علی	
هدف‌گذاری	یادگیری، توسعه و بهبود مستمر

بهبود منابع (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت)	
اخلاق مدارشدن نوجوانان	
شکل گیری نگرشی سبک زندگی	
مناسب و مرتبط بودن شاخص های کلیدی سبک زندگی	
الگوهای مثبت در قالب مربیان	الگوهای مثبت
پیشرفت دانش شخصی	
پیشرفت کار گروهی	
فراهم شدن فرصت برای یادگیری مهارت های جدید	
نیازسنجی صحیح آموزشی	
الگوهای مثبت در قالب دیگر دانش آموزان	
پیشرفت توانایی های فردی	
عوامل تعاملی بین افراد	

بر اساس نتایج کدگذاری محوری، شرایط علی شامل چهار مقوله اصلی آموزش تاب آوری، تقویت مثبت، هدف گذاری و الگوهای مثبت بود. این عوامل به عنوان مهم ترین زمینه های ایجاد و تقویت امید اجتماعی از طریق فعالیت های تربیت بدنی شناخته شدند و نقش مؤثری در افزایش انگیزه، اعتماد به نفس و مشارکت دانش آموزان در فعالیت های ورزشی ایفا می کنند.

جدول ۳. مقوله ها و مفاهیم مرتبط با شرایط زمینه ای

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
عوامل فرهنگی	نگرش فرهنگی نسبت به ورزش، هنجارهای جنسیتی، انتظارات اجتماعی از تجارب دانش آموزان از ورزش توجه به استعدادهای موجود در مناطق جغرافیایی مختلف در سیاست گذاری های ورزش مدیریت منابع موجود در ورزش شناخت از نیازهای آموزشی در حوزه ورزش باور به اهمیت تعهد به جوانان در ورزش
دسترسی به منابع	آموزش ورزش در مدارس در دسترس بودن منابعی مانند تجهیزات ورزشی، امکانات آموزشی و مربیان توزیع عادلانه منابع موجود در ورزش مدارس ارتقا زیرساخت های ورزش در مدارس ارزیابی فعالیت های اجرایی در ورزش در مدارس افزایش مسئولیت پذیری اجتماعی فراگیر به روز رسانی آموزش ها در مدارس
شرایط زمینه ای	
مشارکت جامعه	ارتقا یادگیری مهارت های ورزشی در گروه های سنی پایین سرمایه گذاری گسترده تر جامعه در برنامه های ورزشی، در دسترس بودن امکانات تفریحی، نگرش فرهنگی نسبت به ورزش بهره گیری از مربیان خبره در جهت آموزش مهارت های ورزشی ارزیابی آموزش ها موجود در ورزش پوشش سراسری آموزش های ورزشی در کل مناطق نیازسنجی آموزشی در ورزش تطابق سرفصل های ورزش با تغییرات احتمالی هماهنگی بین بخشی در جهت پیشبرد اهداف ورزش در تمامی سازمان ها و مراکز مرتبط
محیط مدرسه	سیاست های مدیر مدرسه در خصوص ورزش فرهنگ مدرسه پیرامون ورزش

اصلاح و تقویت نگرش‌های فرهنگی مدارس	
توجه به فرهنگ‌های بومی مناطق و ورزش‌های محلی	
توسعه و ارتقاء فرهنگ ورزش	
درآمد خانواده	وضعیت اجتماعی-اقتصادی
سطح تحصیلات خانواده	
سطح نگرش خانواده	
سطح نگرش اقوام و دوستان	
تعیین روابط و وابستگی خانوادگی با رویکرد ورزش	حمایت خانواده
هماهنگ سازی کلیه فعالیت‌ها بر خانواده ورزشکار	
حمایت و تشویق دانش‌آموزان توسط اولیا	
ورزش کردن اولیا	
تعریف نقش و تفویض در خانواده به دانش‌آموزان	

نتایج نشان داد شرایط زمینه‌ای شامل شش مقوله عوامل فرهنگی، دسترسی به منابع، مشارکت جامعه، محیط مدرسه، وضعیت اجتماعی - اقتصادی و حمایت خانواده است. این عوامل بستر لازم را برای اجرای اثربخش برنامه‌های تربیت بدنی فراهم کرده و بر شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان اثرگذار هستند. به‌ویژه فرهنگ مدرسه، حمایت خانواده و دسترسی به امکانات ورزشی از مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای محسوب می‌شوند.

جدول ۴. مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با شرایط مداخله گر

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
عوامل کلان	کیفیت مربیگری معلمان روابط با همسالان رقابت و فشار عملکرد شمول و تنوع فقدان نیروی انسانی متخصص دسترسی به فرصت‌های توسعه مهارت
عوامل خرد	قابل لمس نبودن موفقیت نامفهوم بودن امید بر اساس ورزش نبود برنامه بی‌انگیزگی نبود اعتماد نبود آگاهی انعطاف‌پذیری شخصی به رسمیت شناختن و پاداش

شرایط مداخله گر

یافته‌ها نشان داد شرایط مداخله گر در دو سطح عوامل کلان و عوامل خرد قابل دسته‌بندی هستند. عواملی نظیر کیفیت مربیگری، روابط با همسالان، رقابت، شمول، انگیزش فردی و فرصت‌های رشد می‌توانند نقش تسهیل‌کننده یا بازدارنده در اجرای برنامه‌های تربیت بدنی و تحقق امید اجتماعی داشته باشند.

جدول ۵. مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با مقوله محوری

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
عینی بودن برنامه ها	نبود شعارزدگی در ورزش
	ارزیابی عینی و واقعی فعالیت‌های ورزش همگانی

مقوله محوری	رشد گرایی	مدنظر قرار دادن تغییرات پیش روی در سیاست گذاری های ورزش ایجاد برنامه های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت در حوزه ورزش مدنظر قرار دادن جوانان در اهداف ورزش آموزش ورزش به گروه های غیرفعال توجه به کیفیت در مقایسه با کمیت در فعالیت ها و برنامه های ورزش
	دانش عمومی	آگاهی از نیازهای حرکتی آگاهی از اهمیت تعهد به جوانان در ورزش از سوی ورزشکاران و مدیران این حوزه وجود اطلاعات مناسب در خصوص تعهد به جوانان در ورزش تفکرات مثبت در خصوص تعهد به جوانان در ورزش بینش مناسب ارکان ورزش به نسل جوان
	پایداری سازی مشارکت ورزشی	پوشش سراسری ورزش در سطح کشور درگیری نمودن گروه ها و افراد مختلف با هر نژاد و طبقه ای به فعالیت های ورزش جذاب نمودن ورزش متناسب با شرایط افراد و گروه های مختلف نهادینه سازی فرهنگ مشارکت ورزشی در کودکان و نوجوانان دسترسی همگانی به برنامه ها و فعالیت های ورزش در کشور

بر اساس تحلیل داده ها، مقوله محوری پژوهش شامل عینی بودن برنامه ها، رشد گرایی، ارتقای دانش عمومی و پایداری سازی مشارکت ورزشی بود. این مقوله ها هسته اصلی الگوی پیشنهادی را تشکیل داده و ارتباط میان شرایط، راهبردها و پیامدهای پژوهش را تبیین می کنند .

جدول ۶. مقوله ها و مفاهیم مرتبط با راهبردها

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
راهبردها	داوطلب شدن دانش آموزان
	تیم سازی،
	آموزش رهبری
	برنامه های توسعه شخصیت
	تقویت حس اجتماعی
	شناسایی و پرورش نقاط قوت دانش آموزان
	توسعه پشتکار و اراده
	بازنگری برنامه ها در حوزه جوانان
	نظارت بر پیشرفت
	ایجاد یادگیری اجتماعی-عاطفی

راهبردهای استخراج شده از داده ها شامل توسعه فعالیت های گروهی، آموزش مهارت های رهبری، تقویت یادگیری اجتماعی - عاطفی، شناسایی و پرورش استعداد های دانش آموزان، توسعه پشتکار، نظارت بر پیشرفت و افزایش مشارکت اجتماعی دانش آموزان بود. اجرای این راهبردها می تواند زمینه تحقق الگوی پیشنهادی را در مدارس فراهم کند .

جدول ۷. مقوله ها و مفاهیم مرتبط با پیامدها

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
هدف گذاری بلندمدت	واکنش مثبت و سریع به خواسته ها و نیازهای موجود
	رسیدن به آرزوهای شخصی
	توسعه رفتار اخلاقی
	بهبود مهارت های تصمیم گیری
مکانیسم های سلامتی	بهبود سلامتی

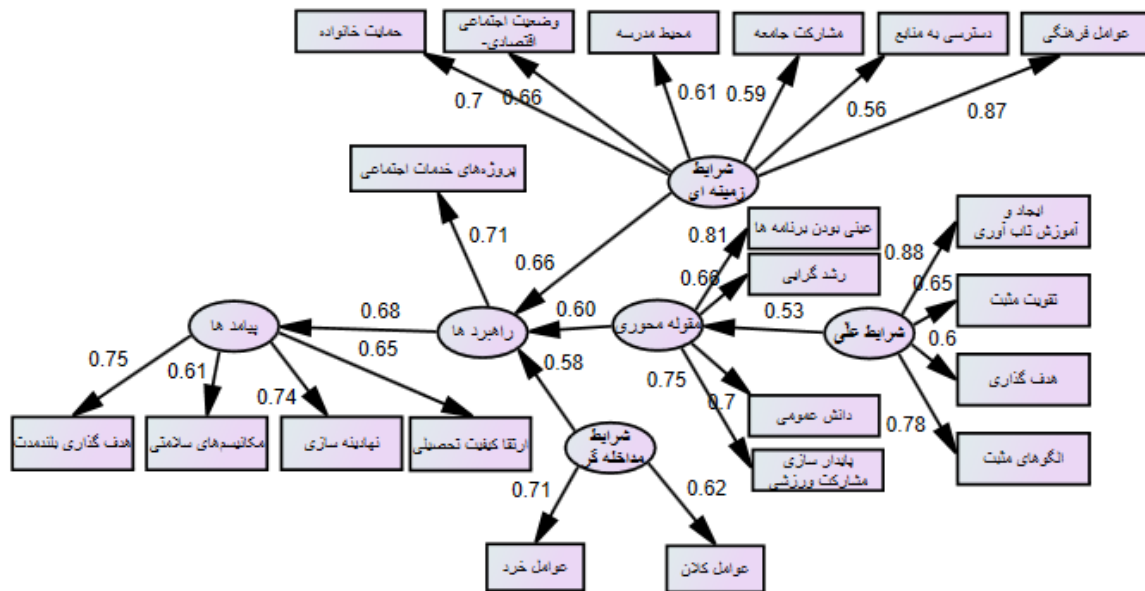
پیامدها	کنترل استرس و اضطراب ایجاد سرمایه اجتماعی بهبود مهارت‌های اجتماعی جوانان کاهش تنش‌های اجتماعی
ارتقا کیفیت تحصیلی	غلبه بر سختی‌ها و ترس ایجاد رضایت درونی توجه به انگیزه تحصیلی دانش آموزان توسعه هوش دانش آموزان
نهادینه سازی	پیش بینی نیازهای نسل آینده وجود بانک اطلاعاتی در خصوص برنامه‌ها و اهداف شفافیت میراث برجای گذاشته ورزش در نسل‌های گذشته برای نسل فعلی جایگاه هویت ورزش در سطح کشور وجود سیستم پاداش دهی در خصوص تلاش‌های ارکان ورزش در خصوص جوانان مناسب بودن وجهه ملی ورزش ایران در سطح بین‌المللی مقبولیت اهداف سبک زندگی فعال در میان ارکان ورزش

پیامدهای اجرای راهبردهای پیشنهادی شامل تقویت هدف‌گذاری بلندمدت، ارتقای سلامت روان، افزایش کیفیت تحصیلی و نهادینه‌شدن فرهنگ مشارکت ورزشی بود. همچنین بهبود مهارت‌های اجتماعی، کاهش استرس، افزایش سرمایه اجتماعی و ارتقای انگیزه تحصیلی از مهم‌ترین پیامدهای مورد انتظار الگوی پژوهش محسوب می‌شوند.

به‌منظور آزمون الگوی پیشنهادی، از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج نشان داد تمامی مسیرهای فرض‌شده در مدل از نظر آماری معنادار هستند ($P < 0.05$). بیشترین ضریب مسیر مربوط به تأثیر راهبردها بر پیامدها ($\beta = 0.68$) و کمترین ضریب مربوط به تأثیر شرایط علی بر مقوله محوری ($\beta = 0.53$) بود. همچنین، ضرایب مسیر شرایط زمینه‌ای بر راهبردها ($\beta = 0.66$)، مقوله محوری بر راهبردها ($\beta = 0.60$) و شرایط مداخله‌گر بر راهبردها ($\beta = 0.58$) نیز معنادار گزارش شد.

جدول ۷. اثرات مستقیم متغیرها

فرضیات	سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	متغیرهای پژوهش
قبول	۰,۰۰۳	۵,۲۱	۰,۱۴	۰,۵۳	شرایط علی بر مقوله محوری عوامل موثر بر افزایش امید اجتماعی دانش آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس تأثیر می‌گذارد
قبول	۰,۰۰۲	۶,۳۰	۰,۱۸	۰,۶۶	شرایط زمینه‌ای بر راهبردهای عوامل موثر بر افزایش امید اجتماعی دانش آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس تأثیر می‌گذارد
قبول	۰,۰۰۳	۵,۱۵	۰,۲۲	۰,۶۰	مقوله محوری عوامل موثر بر افزایش امید اجتماعی دانش آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس بر راهبردها تأثیر می‌گذارد
قبول	۰,۰۰۱	۴,۱۰	۰,۱۷	۰,۵۸	شرایط مداخله‌گر بر راهبردهای عوامل موثر بر افزایش امید اجتماعی دانش آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس تأثیر می‌گذارد
قبول	۰,۰۰۳	۶,۶۹	۰,۱۹	۰,۶۸	راهبردها بر پیامدهای عوامل موثر بر افزایش امید اجتماعی دانش آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس تأثیر می‌گذارد

شکل ۱. اثرات مستقیم متغیرها

نتایج شاخص‌های برازش مدل نیز نشان داد مدل نهایی از برازش مطلوبی برخوردار است. بنابراین، الگوی پیشنهادی پژوهش از برازش مناسبی با داده‌های تجربی برخوردار بوده و قابلیت تبیین شکل‌گیری افزایش امید اجتماعی دانش‌آموزان با توجه به نقش تربیت بدنی در مدارس را دارد.

جدول ۸. شاخص‌های برازش مدل نهایی

NFL	AGFI	GFI	CFI	RSMEA	χ^2/df	df	Chi-square (χ^2)	میزان
۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۹۳	۰/۰۴۰	۱/۳۴	۸۹	۱۱۹/۲۹	

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه و اعتبارسنجی الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی دانش‌آموزان بر پایه نقش تربیت بدنی در مدارس انجام شد. یافته‌های بخش کیفی نشان داد که این الگو از شش بخش اصلی شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، مقوله محوری، راهبردها و پیامدها تشکیل شده است. آموزش تاب‌آوری، تقویت مثبت، هدف‌گذاری و بهره‌گیری از الگوهای مثبت در زمره شرایط علی قرار گرفتند. عوامل فرهنگی، دسترسی به منابع، مشارکت جامعه، محیط مدرسه، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و حمایت خانواده نیز شرایط زمینه‌ای الگو را تشکیل دادند. شرایط مداخله‌گر در دو سطح عوامل کلان و خرد شناسایی شدند و مقوله محوری شامل عینی‌بودن برنامه‌ها، رشدگرایی، ارتقای دانش عمومی و پایدارسازی مشارکت ورزشی بود. همچنین، توسعه فعالیت‌های گروهی، آموزش رهبری، یادگیری اجتماعی-عاطفی، شناسایی و پرورش نقاط قوت، توسعه پشتکار و نظارت بر پیشرفت به‌عنوان راهبردهای اصلی معرفی شدند. پیامدهای اجرای این راهبردها نیز تقویت هدف‌گذاری بلندمدت، بهبود سازوکارهای سلامت، ارتقای کیفیت تحصیلی و نهادینه‌شدن فرهنگ مشارکت ورزشی بود. نتایج بخش کمی نیز نشان داد تمام روابط پیش‌بینی‌شده در الگو معنادار بودند و شاخص‌های برازش، انطباق مطلوب مدل با داده‌های تجربی را تأیید کردند.

نخستین یافته پژوهش نشان داد شرایط علی با ضریب مسیر ۰/۵۳، اثر مثبت و معناداری بر مقوله محوری الگوی شکل‌گیری امید اجتماعی داشتند. این نتیجه بیانگر آن است که آموزش تاب‌آوری، تقویت مثبت، هدف‌گذاری و معرفی الگوهای موفق می‌توانند نگرش دانش‌آموزان نسبت

به آینده، توانایی‌های شخصی و امکان دستیابی به اهداف را بهبود بخشند. بر اساس نظریه امید، افراد امیدوار نه تنها اهدافی معنادار دارند، بلکه می‌توانند مسیرهای گوناگونی برای دستیابی به آنها طراحی کنند و انگیزه لازم برای حرکت در این مسیرها را حفظ نمایند (Snyder, 2002). فعالیت‌های تربیت‌بدنی به دلیل برخورداری از اهداف روشن، بازخورد فوری و امکان مشاهده پیشرفت، ظرفیت مناسبی برای تقویت هر دو مؤلفه مسیرها و عاملیت دارند. دانش‌آموزی که پس از تمرین مستمر موفق به یادگیری یک مهارت حرکتی می‌شود، به صورت عینی تجربه می‌کند که تلاش، انتخاب راهبرد مناسب و استمرار می‌تواند به نتیجه مطلوب منجر شود. این تجربه می‌تواند از محیط ورزش به سایر حوزه‌های تحصیلی و اجتماعی تعمیم پیدا کند.

نتیجه مذکور با کاربردهای نظریه امید در روان‌شناسی مدرسه نیز همسواست. مدرسه زمانی می‌تواند امید را تقویت کند که فرصت هدف‌گذاری، طراحی مسیر، حل مسئله و تجربه موفقیت را برای دانش‌آموزان فراهم سازد (Snyder et al., 2003). در کلاس تربیت‌بدنی، دانش‌آموزان بارها با موفقیت، شکست، رقابت، اصلاح عملکرد و تلاش مجدد مواجه می‌شوند. اگر این تجربه‌ها با بازخورد سازنده معلم همراه باشند، شکست به جای آنکه نشانه ناتوانی تلقی شود، به فرصتی برای بازبینی مسیر و افزایش پشتکار تبدیل خواهد شد. یافته‌های پژوهش بک نیز نشان داد امید می‌تواند در رابطه میان مشارکت در تربیت‌بدنی مدرسه، فشار تحصیلی، تاب‌آوری و بهزیستی روان‌شناختی نقش واسطه‌ای ایفا کند (Back, 2015). بنابراین، آموزش تاب‌آوری و هدف‌گذاری در برنامه‌های تربیت‌بدنی می‌تواند توانایی دانش‌آموزان برای مواجهه با دشواری‌ها و حفظ جهت‌گیری مثبت نسبت به آینده را افزایش دهد.

نقش شرایط علی را می‌توان با مفهوم خودکارآمدی نیز توضیح داد. بر اساس نظریه شناختی-اجتماعی، باور فرد به توانایی انجام موفقیت‌آمیز یک تکلیف بر انتخاب هدف، میزان تلاش، پشتکار و واکنش او به موانع اثر می‌گذارد (Bandura, 1997). تجربه موفقیت در ورزش، مشاهده پیشرفت همسالان، دریافت تشویق از معلم و کنترل هیجان‌های ناشی از رقابت، منابع مهم شکل‌گیری خودکارآمدی هستند. از این رو، تقویت مثبت و استفاده از الگوهای موفق در کلاس تربیت‌بدنی می‌تواند احساس شایستگی و عاملیت دانش‌آموزان را افزایش دهند. همچنین، ورزش می‌تواند بستری برای آموزش فضایل مدنی، تاب‌آوری و امید باشد؛ زیرا دانش‌آموزان در آن یاد می‌گیرند چگونه در چارچوب قواعد مشترک، با ناکامی مواجه شوند و تلاش خود را برای دستیابی به اهداف فردی و جمعی ادامه دهند (Little, 2026).

یافته دوم پژوهش نشان داد شرایط زمینه‌ای با ضریب مسیر ۰٫۶۶ اثر مثبت و معناداری بر راهبردهای شکل‌گیری امید اجتماعی داشتند. این ضریب نسبتاً بالا نشان می‌دهد اجرای راهبردهای آموزشی و اجتماعی در تربیت‌بدنی، بدون برخورداری از زمینه فرهنگی، خانوادگی و سازمانی مناسب، اثربخشی محدودی خواهد داشت. محیط مدرسه حمایتگر، دسترسی عادلانه به امکانات، نگرش مثبت خانواده به ورزش و مشارکت نهادهای اجتماعی، زمینه لازم را برای تداوم حضور دانش‌آموزان در فعالیت‌های ورزشی فراهم می‌کنند. این نتیجه با دیدگاهی همسواست که امید اجتماعی را محصول تعامل عوامل فردی، ارتباطی و ساختاری می‌داند و بر نقش اعتماد، مشارکت، تجربه عدالت و احساس امکان تغییر تأکید می‌کند (Amiri Esfarjani et al., 2019).

مدرسه یکی از مهم‌ترین محیط‌های شکل‌گیری نگرش دانش‌آموزان به آینده است. هنگامی که فضای مدرسه با احترام، حمایت، فرصت مشارکت و روابط مثبت همراه باشد، دانش‌آموزان احساس تعلق بیشتری می‌کنند و خود را عضوی ارزشمند از یک جمع می‌دانند. پژوهش بابلان و کریمیان‌پور نیز نشان داد نگرش مثبت به مدرسه با پیوند مدرسه‌ای ارتباط دارد و امید تحصیلی در این رابطه نقشی میانجی ایفا می‌کند (Bablan & Karimianpour, 2021). به همین ترتیب، ایجاد و پرورش امید در مدارس مستلزم فراهم کردن فرصت‌هایی برای تجربه موفقیت، تصمیم‌گیری، هدف‌گذاری و دریافت حمایت اجتماعی است (Golkari & Ayati, 2019). بنابراین، برنامه‌های تربیت‌بدنی در مدارس که از فرهنگ مشارکتی، مدیریت حمایتگر و روابط سازنده برخوردارند، بهتر می‌توانند به تقویت امید اجتماعی منجر شوند.

نقش وضعیت اجتماعی-اقتصادی و دسترسی به منابع نیز حائز اهمیت است. نابرابری در امکانات ورزشی، فقدان نیروی متخصص یا محدودیت فرصت‌های مشارکت می‌تواند مسیرهای ادراک‌شده دانش‌آموزان برای موفقیت را کاهش دهد. تقویت امید در دانش‌آموزان محروم صرفاً از طریق

تشویق روان‌شناختی امکان‌پذیر نیست، بلکه باید فرصت‌های واقعی مشارکت، دسترسی به منابع و تجربه پیشرفت برای آنان فراهم شود (Dixson, 2023). همچنین، تفاوت دانش‌آموزان از نظر ظرفیت تمرینی و آمادگی جسمانی ضرورت طراحی فعالیت‌های متناسب و فراگیر را نشان می‌دهد (Martins et al., 2023). از این رو، توزیع عادلانه تجهیزات، توجه به تفاوت‌های فردی و پرهیز از تمرکز صرف بر دانش‌آموزان ماهر از شرایط ضروری تحقق امید اجتماعی در تربیت‌بدنی است.

یافته سوم نشان داد شرایط مداخله‌گر با ضریب مسیر ۰٫۵۸ بر راهبردها اثر معناداری دارند. کیفیت مربیگری، روابط با همسالان، نحوه مدیریت رقابت، میزان شمول، انگیزش دانش‌آموزان و فرصت‌های توسعه مهارت می‌توانند اجرای راهبردهای الگو را تسهیل یا محدود کنند. در این میان، نقش معلم تربیت‌بدنی برجسته است؛ زیرا معلم چگونگی توزیع فرصت‌ها، ارائه بازخورد، مدیریت تفاوت‌ها و تبدیل رقابت به تجربه‌ای سازنده را تعیین می‌کند. مطالعات انجام‌شده درباره مسئولان تربیت‌بدنی مدارس نشان داده‌اند که تسهیلگری، خلاقیت، عدالت آموزشی، الگوسازی و توانایی تبیین اهمیت فعالیت بدنی از عوامل مؤثر بر کیفیت برنامه‌های تربیت‌بدنی هستند (McNicholl, 2023). بنابراین، حتی در صورت برخورداری مدرسه از امکانات مناسب، ضعف در کیفیت تدریس یا مدیریت نامطلوب رقابت می‌تواند مانع دستیابی به پیامدهای اجتماعی مورد انتظار شود.

روابط همسالان نیز می‌توانند نقش دوگانه‌ای داشته باشند. فعالیت‌های گروهی در صورت برخورداری از همکاری، احترام و حمایت متقابل، احساس تعلق و اعتماد را تقویت می‌کنند؛ اما طردشدن، تمسخر، رقابت افراطی یا برچسب‌زنی ممکن است به کاهش مشارکت و تضعیف امید منجر شود. اعتماد و سرمایه اجتماعی برای تحقق شمول در مدرسه ضروری هستند و روابط مبتنی بر اعتماد، زمینه مشارکت برابر دانش‌آموزان را فراهم می‌کنند (Allan & Persson, 2020). همچنین، اعتماد اجتماعی یکی از پایه‌های همکاری و پیشرفت جمعی است و بدون آن، افراد انگیزه کمتری برای مشارکت در اهداف مشترک خواهند داشت (Fukuyama, 1996). بنابراین، معلم تربیت‌بدنی باید فضای کلاس را به گونه‌ای مدیریت کند که همکاری بر رقابت مخرب غلبه داشته باشد و همه دانش‌آموزان امکان تجربه نقش مؤثر در گروه را پیدا کنند.

یافته چهارم نشان داد مقوله محوری با ضریب مسیر ۰٫۶۰ بر راهبردها اثر مثبت و معناداری دارد. عینی‌بودن برنامه‌ها، رشدگرایی، ارتقای دانش عمومی و پایدارسازی مشارکت ورزشی، هسته اصلی الگو را تشکیل می‌دهند. عینی‌بودن به این معناست که برنامه‌های تربیت‌بدنی باید از شعارزدگی فاصله گرفته و دارای اهداف روشن، شاخص‌های ارزیابی‌پذیر و نتایج قابل مشاهده باشند. رشدگرایی نیز بر ایجاد فرصت برای پیشرفت تدریجی، یادگیری مستمر و توجه به کیفیت مشارکت تأکید دارد. در چنین شرایطی، دانش‌آموز می‌تواند رابطه میان تلاش و پیشرفت را مشاهده کند و به امکان تغییر مثبت باور پیدا نماید.

پایدارسازی مشارکت ورزشی نیز نشان می‌دهد پیامدهای روان‌شناختی و اجتماعی تربیت‌بدنی به فعالیت‌های مقطعی محدود نمی‌شوند. مشارکت منظم و متعهدانه فرصت بیشتری برای تجربه موفقیت، توسعه روابط اجتماعی و تثبیت عادات فعال فراهم می‌کند. یافته‌های شایانی و همکاران نشان دادند ذهن‌آگاهی ورزشی، ادراک موفقیت و تعهد به تمرین با یکدیگر ارتباط دارند (Shayani et al., 2021). همچنین، مشارکت در تربیت‌بدنی می‌تواند یادگیری، آمادگی جسمانی و عملکرد دانش‌آموزان را بهبود بخشد (Gilan et al., 2024). این نتایج نشان می‌دهد که استمرار فعالیت ورزشی، در کنار طراحی هدفمند، می‌تواند امید را از یک حالت موقت به نگرشی نسبتاً پایدار نسبت به آینده تبدیل کند.

یافته پنجم و مهم‌ترین نتیجه کمی پژوهش نشان داد راهبردها با ضریب مسیر ۰٫۶۸ بیشترین اثر را بر پیامدهای الگو دارند. این نتیجه بیانگر آن است که توسعه فعالیت‌های گروهی، آموزش رهبری، پرورش نقاط قوت، ایجاد یادگیری اجتماعی-عاطفی، تقویت پشتکار و نظارت بر پیشرفت، نزدیک‌ترین عوامل به تحقق پیامدهای مطلوب هستند. ورزش محیطی مناسب برای آموزش رهبری و کار تیمی است و می‌تواند مهارت‌هایی نظیر تصمیم‌گیری، حل مسئله، ارتباط مؤثر، مسئولیت‌پذیری و مدیریت فشار را توسعه دهد (Zahed, 2025). واگذاری نقش‌های واقعی به دانش‌آموزان، مانند سرگروهی، داوری یا سازمان‌دهی فعالیت، احساس اثرگذاری و عاملیت آنان را تقویت می‌کند و این تجربه می‌تواند به افزایش امید اجتماعی منجر شود.

نقش فعالیت‌های گروهی را می‌توان از منظر سرمایه اجتماعی نیز تبیین کرد. مشارکت در شبکه‌های جمعی، اعتماد و هنجارهای همکاری را افزایش داده و ظرفیت گروه برای دستیابی به اهداف مشترک را تقویت می‌کند (Putnam, 2015). مشارکت ورزشی نیز از طریق گسترش قابلیت‌های تعاملی افراد و تقویت ارتباطات اجتماعی، سرمایه اجتماعی را ارتقا می‌دهد (Molaeifard Pilehroud et al., 2019). علاوه بر این، ورزش همگانی می‌تواند اعتماد اجتماعی، انسجام و تعاملات بین‌فردی را بهبود بخشد (Sobhani & Hashemi, 2017). بنابراین، اثر قوی راهبردها بر پیامدها را می‌توان ناشی از آن دانست که راهبردهای عملی، ظرفیت‌های بالقوه تربیت‌بدنی را به تجربه‌های واقعی همکاری، پیشرفت و موفقیت جمعی تبدیل می‌کنند.

در نهایت، پیامدهای شناسایی شده شامل تقویت هدف‌گذاری بلندمدت، بهبود سلامت روان، افزایش کیفیت تحصیلی، توسعه مهارت‌های اجتماعی و نهادینه‌شدن فرهنگ مشارکت ورزشی بودند. این یافته با مرور نظام‌مند مزایای ورزش برای کودکان و نوجوانان همسو است که مشارکت ورزشی را با بهبود عزت‌نفس، روابط اجتماعی، احساس تعلق و سلامت روان‌شناختی مرتبط دانسته است (Eime et al., 2013). همچنین، تربیت‌بدنی می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی و موفقیت آموزشی دانش‌آموزان اثر مثبت داشته باشد (Ganji & Shahvali, 2022). فعالیت‌های ورزشی از طریق افزایش تمرکز، نظم، پشتکار و انگیزش، شرایط مناسب‌تری برای مشارکت تحصیلی فراهم می‌کنند. یافته‌های مربوط به امید گروه‌محور نیز نشان می‌دهند امید می‌تواند افراد را به پیگیری اهداف جمعی و مشارکت در تغییر شرایط ترغیب کند، مشروط بر آنکه با امکان واقعی کنش همراه باشد (Cohen-Chen & Pliskin, 2025).

در مجموع، نتایج پژوهش نشان داد امید اجتماعی دانش‌آموزان محصول یک عامل منفرد نیست، بلکه از تعامل شرایط فردی، خانوادگی، مدرسه‌ای و اجتماعی شکل می‌گیرد. تربیت‌بدنی زمانی می‌تواند به تقویت امید اجتماعی منجر شود که برنامه‌های آن هدفمند، عینی، رشدگرا، فراگیر و مستمر باشند و در محیطی حمایتگر اجرا شوند. از منظر رورتی، امید اجتماعی بر باور به امکان ساخت آینده‌ای بهتر از طریق کنش انسانی و همکاری جمعی استوار است (Rorty, 2002; Rorty, 2005). الگوی پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد کلاس تربیت‌بدنی می‌تواند محیطی کوچک اما مؤثر برای تجربه همین عاملیت جمعی باشد؛ محیطی که در آن دانش‌آموزان با مشارکت، اعتماد، تحمل ناکامی، پذیرش مسئولیت و تلاش برای هدف مشترک آشنا می‌شوند.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود که باید در تفسیر نتایج مورد توجه قرار گیرد. مشارکت‌کنندگان بخش کیفی عمدتاً از میان خبرگان، معلمان تربیت‌بدنی و صاحب‌نظران حوزه آموزش و پرورش انتخاب شدند و دیدگاه مستقیم دانش‌آموزان، والدین و مدیران مدارس به‌صورت مستقل بررسی نشد. در بخش کمی نیز داده‌ها با پرسشنامه خودگزارشی گردآوری شدند و احتمال سوگیری مطلوبیت اجتماعی یا برداشت متفاوت پاسخ‌دهندگان از گویه‌ها وجود دارد. همچنین، اجرای مطالعه کمی در میان معلمان تربیت‌بدنی استان خوزستان، تعمیم نتایج به سایر استان‌ها، مقاطع تحصیلی و بافت‌های فرهنگی را محدود می‌کند. ماهیت مقطعی بخش کمی نیز امکان نتیجه‌گیری قطعی درباره روابط علی و پایداری پیامدهای مدل در طول زمان را کاهش می‌دهد.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده الگوی ارائه‌شده را در استان‌ها، مقاطع تحصیلی و گروه‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت آزمون کنند و از نمونه‌هایی شامل دانش‌آموزان، والدین، مدیران و سیاست‌گذاران آموزشی بهره بگیرند. انجام مطالعات طولی می‌تواند چگونگی تغییر امید اجتماعی در طول یک سال تحصیلی و میزان پایداری اثر مشارکت ورزشی را مشخص سازد. همچنین، اجرای پژوهش‌های آزمایشی برای مقایسه برنامه‌های تربیت‌بدنی متعارف با برنامه‌های مبتنی بر تاب‌آوری، رهبری، یادگیری اجتماعی-عاطفی و کار تیمی ضروری است. بررسی نقش تعدیل‌کننده جنسیت، وضعیت اقتصادی-اجتماعی، نوع مدرسه، کیفیت امکانات و سبک تدریس معلم نیز می‌تواند به تکمیل مدل کمک کند. پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران آموزشی اهداف روان‌شناختی و اجتماعی را در کنار اهداف جسمانی در برنامه درسی تربیت‌بدنی وارد کنند و شاخص‌هایی روشن برای ارزیابی امید، همکاری، مسئولیت‌پذیری و مشارکت دانش‌آموزان تدوین نمایند. مدیران مدارس باید دسترسی عادلانه به امکانات ورزشی، استمرار برنامه‌ها و مشارکت همه دانش‌آموزان را تضمین کنند. همچنین، آموزش‌های ضمن خدمت معلمان تربیت‌بدنی باید

موضوعاتی مانند بازخورد مثبت، مدیریت رقابت، آموزش تاب‌آوری، شناسایی نقاط قوت، یادگیری اجتماعی-عاطفی و ایجاد محیط فراگیر را دربرگیرد. استفاده از پروژه‌های گروهی، واگذاری نقش‌های رهبری، ثبت پیشرفت فردی و گروهی و جلب مشارکت خانواده‌ها می‌تواند زمینه اجرای مؤثر الگوی پیشنهادی را فراهم سازد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

Extended Abstract

Introduction

Hope is a fundamental psychological and social capacity that enables individuals to perceive the future as changeable, identify meaningful goals, and maintain motivation despite obstacles. Within Snyder's conceptualization, hope is not a passive expectation of favorable outcomes, but a goal-directed cognitive process composed of two interrelated components: pathways thinking, which refers to the ability to generate workable routes toward desired goals, and agency thinking, which reflects the motivation and perceived capacity to initiate and sustain movement along those routes (Snyder, 2002). In educational settings, hope is particularly important because students regularly encounter academic demands, interpersonal challenges, performance pressures, and uncertainty about their future. Students with higher levels of hope are generally more capable of setting goals, devising alternative strategies, persisting after failure, and interpreting difficulties as manageable rather than definitive (Snyder et al., 2003).

However, hope is not exclusively an individual psychological characteristic. It is also shaped by social relationships, institutional environments, collective experiences, and perceptions of whether desirable social change is possible. The concept of social hope emphasizes the belief that a better collective future can be constructed through participation, cooperation, and human agency. From this perspective, hope is grounded in practical engagement with existing social conditions rather than in passive reliance on abstract ideals (Rorty, 2002; Rorty, 2005). Social hope therefore involves confidence in collective action, trust in others, a sense of belonging, and the perception that individuals and groups can contribute meaningfully to social improvement. Qualitative research has likewise indicated that social hope emerges from the interaction of personal, relational, cultural, and structural factors, including participation, trust, perceived fairness, and access to meaningful opportunities (Amiri Esfarjani et al., 2019). Group-based hope can also motivate individuals to pursue shared goals and resist resignation, particularly when hope is linked to realistic opportunities for action (Cohen-Chen & Pliskin, 2025).

Schools are among the most influential environments in which students' attitudes toward themselves, others, and the future are formed. A supportive school climate can strengthen students' belonging, academic motivation, and willingness to participate in collective activities. Academic hope has been shown to mediate the relationship between students' attitudes toward school and their school bonding, suggesting that hope is one of the mechanisms through which positive school experiences become stronger attachment and participation (Bablan & Karimianpour, 2021). Schools can therefore foster hope by providing students with opportunities for goal setting, decision-making, successful performance, constructive feedback, and meaningful social participation (Golkari & Ayati, 2019). This need is particularly important for students from disadvantaged backgrounds, whose access to resources, supportive role models, and credible pathways toward future goals may be more limited (Dixon, 2023).

Among school subjects, physical education has distinctive potential to foster social hope because it combines goal-directed activity, immediate feedback, social interaction, cooperation, challenge, and visible progress. Physical education can support not only physical fitness but also learning, discipline, motivation, social development, and engagement in school (Ganji & Shahvali, 2022; Gilan et al., 2024). Through repeated experiences of practice, failure, correction, and improvement, students can learn that ability is developable and that persistent effort can produce meaningful progress. These experiences can enhance self-efficacy, which influences goal selection, perseverance, and reactions to difficulty (Bandura, 1997). Empirical evidence has also shown that hope can mediate the relationship between participation in school physical education and psychological outcomes such as academic stress, ego-resilience, and well-being (Back, 2015).

Sport and physical education additionally provide opportunities to develop resilience, teamwork, leadership, trust, and civic virtues. Participation in sport has been associated with psychological and social benefits such as self-esteem, belonging, social interaction, and improved mental health (Eime et al., 2013). Physical activity can also serve as a context for cultivating resilience and hope when competition is accompanied by ethical guidance and reflective learning (Little, 2026). Through team-based activities, students learn to rely on one another, accept shared rules, coordinate action, and contribute to common goals. These experiences are closely connected to social capital, which is built through networks, trust, reciprocal norms, and participation (Putnam, 2015). Sport participation may increase social capital by strengthening interpersonal interaction and social connectedness (Molaeifard Pilehroud et al., 2019), while broader participation in sport may reinforce social trust and cohesion (Sobhani & Hashemi, 2017). Trust itself is a foundational condition for cooperation and social development (Fukuyama, 1996).

Nevertheless, the social benefits of physical education are not automatic. They depend on teaching quality, fairness, inclusion, access to facilities, family support, peer relations, and the continuity of participation. Inclusive school environments based on social trust and equal participation are necessary for transforming physical education into a socially constructive experience (Allan & Persson, 2020). Differences in students' physical fitness and training capacity also require adaptable programs that allow all students to experience progress (Martins et al., 2023). Teachers and subject leaders play a decisive role through facilitation, creativity, encouragement, and equitable management of learning opportunities (McNicholl, 2023). Sustained participation is also essential, because commitment to training and the perception of success are associated with continuing motivation (Shayani et al., 2021). Moreover, sport can strengthen leadership, teamwork, decision-making, and responsibility when students are assigned meaningful roles in collective activities (Zahed, 2025). Despite this body of evidence, a comprehensive model explaining how physical education contributes to the formation of students' social hope has remained underdeveloped. Therefore, the present study aimed to develop and validate a model of the formation of students' social hope based on the role of physical education in schools.

Methods and Materials

This study employed a mixed-methods design using a sequential exploratory approach. The qualitative phase was conducted first to identify the components and relationships underlying the formation of students' social hope through physical education. Nineteen experts in physical education, sport management, and education were selected through purposive and criterion-based sampling. Data were collected through semi-structured interviews, which continued until theoretical saturation was reached.

The qualitative data were analyzed using the grounded theory method of Strauss and Corbin. Open coding was used to identify initial concepts, axial coding was applied to organize the concepts into related categories, and selective coding was conducted to integrate the categories into a coherent paradigmatic model. The trustworthiness of the qualitative findings was assessed through credibility, transferability, dependability, and confirmability. Coding reliability was also examined through recoding procedures.

In the quantitative phase, a researcher-developed questionnaire was constructed on the basis of the qualitative findings. Its face and content validity were reviewed by 12 faculty members in sport management and related fields. The content validity ratio was used to assess the adequacy of the items. A preliminary study involving 40 physical education teachers was conducted, and the reliability of the instrument was confirmed by a Cronbach's alpha coefficient of 0.80.

The statistical population in the quantitative phase consisted of all physical education teachers in Khuzestan Province during the 2024 academic year. A total of 384 teachers were selected as the study sample. Data were analyzed using SPSS version 23 and AMOS version 23. Descriptive statistics were used to summarize participant characteristics, while structural equation modeling was applied to test the relationships among the components and evaluate the fit of the proposed model.

Findings

The qualitative analysis resulted in a model consisting of six main categories: causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, the central phenomenon, strategies, and consequences. The causal conditions included resilience education, positive reinforcement, goal setting, and positive role models. These factors were identified as the primary drivers of students' motivation, self-confidence, persistence, and participation in physical education activities.

The contextual conditions comprised cultural factors, access to resources, community participation, the school environment, socioeconomic status, and family support. These conditions were found to create the broader environment in which physical education programs could either succeed or remain limited. School culture, family encouragement, and equitable access to sport facilities were particularly important.

Intervening conditions were divided into macro-level and micro-level factors. Macro-level factors included teaching quality, peer relations, performance pressure, inclusiveness, shortage of specialized personnel, and access to skill-development opportunities. Micro-level factors included lack of motivation, low trust, limited awareness, unclear perceptions of success, personal flexibility, and recognition or reward. These factors could either facilitate or inhibit the implementation of the model.

The central phenomenon consisted of four dimensions: objectivity of programs, growth orientation, improvement of public knowledge, and sustainability of sport participation. These dimensions formed the core of the proposed model and connected the causal and contextual conditions to the strategies and consequences. The major strategies included social service projects, group activities, leadership education, team building, social-emotional learning, identification and development of students' strengths, improvement of perseverance, program revision, and systematic monitoring of progress. The consequences included long-term goal setting, improved health mechanisms, enhanced academic quality, strengthened social skills, reduced stress, increased social capital, and institutionalization of sport participation.

The structural equation model confirmed all hypothesized relationships. Causal conditions had a significant positive effect on the central phenomenon, with a standardized path coefficient of 0.53, a critical ratio of 5.21, and a significance level of 0.003. Contextual conditions had a significant positive effect on strategies, with a path coefficient of 0.66, a critical ratio of 6.30, and a significance level of 0.002. The central phenomenon significantly influenced strategies, with a coefficient of 0.60, a critical ratio of 5.15, and a significance level of 0.003.

Intervening conditions also had a significant positive effect on strategies, with a standardized coefficient of 0.58, a critical ratio of 4.10, and a significance level of 0.001. The strongest relationship in the model was the effect of strategies on consequences, with a standardized coefficient of 0.68, a critical ratio of 6.69, and a significance level of 0.003.

The model fit indices indicated an acceptable and favorable fit between the proposed model and the empirical data. The chi-square to degrees-of-freedom ratio was 1.34, the root mean square error of approximation was

0.040, the comparative fit index was 0.93, the goodness-of-fit index was 0.92, the adjusted goodness-of-fit index was 0.92, and the normed fit index was 0.90. These results supported the structural validity of the final model.

Discussion and Conclusion

The findings demonstrate that students' social hope is not produced by a single psychological or educational factor. Rather, it emerges through the interaction of individual capacities, teaching practices, school conditions, family support, cultural attitudes, and opportunities for meaningful participation. Physical education can contribute to this process because it provides students with concrete experiences of goal setting, effort, cooperation, progress, and collective achievement.

The significant effect of causal conditions on the central phenomenon indicates that resilience education, positive reinforcement, goal setting, and exposure to constructive role models are fundamental to hope formation. These elements enable students to interpret challenges as manageable, perceive improvement as possible, and maintain motivation after setbacks. When students experience gradual progress in physical education, they may develop a stronger sense of competence and a more positive view of their ability to influence future outcomes.

The strong effect of contextual conditions on strategies shows that school-based interventions cannot be implemented successfully without supportive structures. Access to equipment, family encouragement, positive school culture, and equitable participation determine whether students can benefit from physical education. A well-designed program may have limited impact when facilities are inadequate, participation is unequal, or families and school administrators do not value sport as an educational resource.

The significant role of intervening conditions further indicates that the quality of implementation is decisive. Skilled teachers, constructive peer relations, inclusive practices, and appropriate management of competition can transform sport into a supportive social experience. In contrast, exclusion, excessive pressure, weak teaching, or lack of motivation can prevent students from experiencing success and belonging. Therefore, the educational value of physical education depends not merely on participation but on how participation is organized and interpreted.

The effect of the central phenomenon on strategies suggests that programs must be realistic, measurable, growth-oriented, and sustainable. Students are more likely to develop hope when they can observe their own progress, understand the purpose of activities, and participate continuously rather than intermittently. Sustainable participation allows the psychological and social effects of physical education to accumulate over time.

The strongest path in the model was the effect of strategies on consequences. This finding highlights the importance of practical interventions such as teamwork, leadership training, social-emotional learning, strength identification, perseverance development, and progress monitoring. These strategies translate the potential of physical education into direct experiences of agency, responsibility, cooperation, and success. Through such experiences, students can develop long-term goals, improve social skills, manage stress more effectively, and strengthen their academic engagement.

Overall, the proposed model had satisfactory empirical fit and provides a coherent explanation of how physical education can contribute to the formation of students' social hope. Physical education should therefore be understood not only as a means of improving physical fitness but also as an educational and social mechanism for developing resilience, self-efficacy, belonging, trust, responsibility, and active participation. The model suggests that schools can foster a more hopeful generation by designing physical education programs that are inclusive, purposeful, participatory, development-oriented, and responsive to students' actual needs.

References

- Allan, J., & Persson, E. (2020). Social Capital and Trust for Inclusion in School and Society. *Education, Citizenship and Social Justice*, 15(2), 151-161. <https://doi.org/10.1177/1746197918801001>
- Amiri Esfarjani, Z., Hashemianfar, S. A., & Ghasemi, V. (2019). Exploring Social Hope: A Grounded Theory. *Social Problems of Iran*, 10(1), 27-51.
- Bablan, A., & Karimianpour, G. (2021). Examining the Relationship between Attitude toward School and School Bonding: The Mediating Role of Academic Hope. *Educational Research*(43).
- Back, K. W. (2015). The Mediating Effects of Hope between Participation in School Physical Education, Academic Stress, Ego-Resilience and Psychological Well-Being in High School Students. *Indian Journal of Science and Technology*, 8(S7), 603. <https://doi.org/10.17485/ijst/2015/v8iS7/71292>
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. Macmillan.
- Cohen-Chen, S., & Pliskin, R. (2025). Hope: The Experience and Functions of a Seemingly Positive Group-Based Emotion. *European Review of Social Psychology*, 36(1), 35-70. <https://doi.org/10.1080/10463283.2024.2347815>
- Dixon, D. D. (2023). Promoting Hope in Minoritized and Economically Disadvantaged Students. *Current opinion in psychology*, 49, 101519. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101519>
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A Systematic Review of the Psychological and Social Benefits of Participation in Sport for Children and Adolescents: Informing Development of a Conceptual Model of Health through Sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 98. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>
- Fukuyama, F. (1996). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. Simon & Schuster.
- Ganji, F., & Shahvali, Z. (2022). The Effect of Sport and the Role of Physical Education in Students' Academic Progress as Factors of Educational Success. *Journal of New Approaches in Islamic Studies*, 4(11).
- Gilan, A. H., Fotoukian, M., & Safari Roudbari, M. (2024). The Importance and Position of Physical Education in Schools and Its Effect on Student Learning. Seventh International Conference on Psychology, Educational Sciences, and Social Studies, Hamadan.
- Golkari, S., & Ayati, M. (2019). Creating and Fostering Hope in Schools. Fifth National Conference on New Developments in Positive Psychology, Bandar Abbas.
- Little, S. B. (2026). Training Civic Virtues in Sports: Resilience and Hope. *Journal of Philosophy of Education*, 60(1-2), 331-349. <https://doi.org/10.1093/jopedu/qhaf040>
- Martins, J., Honório, S., & Cardoso, J. (2023). Physical Fitness Levels in Students with and without Training Capacities: A Comparative Study in Physical Education Classes. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*(47), 43-50. <https://doi.org/10.47197/retos.v47.94656>
- McNicholl, K. (2023). *Promoting Physical Activity in Primary Schools: A Phenomenographical Study Exploring Physical Education Subject Leaders' Perspectives into Their Practice* [Doctoral dissertation, Liverpool Hope University].
- Molaeifard Pilehroud, F., Seyed Ameri, M. H., & Ramezaninejad, R. (2019). The Effect of Sport Participation on Social Capital through the Mediating Roles of Media and Individual Interactive Capability. *Research in Educational Sport*(16).
- Putnam, R. D. (2015). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. In *The City Reader* (pp. 188-196). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315748504-30>
- Rorty, R. (2002). Hope and the Future. *Peace Review*, 14(2). <https://doi.org/10.1080/10402650220140166>
- Rorty, R. (2005). *Philosophy and Social Hope* (A. Azarang & N. Nader, Trans.). Ney Publishing.
- Shayani, H., Zeidabadi, R., & Hamboushi, L. (2021). The Relationship between Sport Mindfulness and Athletes' Perception of Success: The Mediating Role of Commitment to Training. *Biannual Journal of Sport Psychology*, 6(2).
- Snyder, C. R. (2002). Hope Theory: Rainbows in the Mind. *Psychological Inquiry*, 13, 249-275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01
- Snyder, C. R., Lopez, S. J., Shorey, H. S., Rand, K. L., & Feldman, D. B. (2003). Hope Theory, Measurement, and Applications to School Psychology. *School Psychology Quarterly*, 18, 122-139. <https://doi.org/10.1521/scpq.18.2.122.21854>
- Sobhani, B., & Hashemi, S. Z. (2017). The Social Functions of Sport for All with Emphasis on Social Trust. *Sport Management Studies*, 9(42), 185-202.
- Zahed, F. (2025). The Role of Sport in Strengthening Leadership and Teamwork Skills. First International Conference on New Scientific and Research Achievements in Education and the Humanities with an Educational, Religious, and Cultural Pathology Approach in Iran and the World, Bushehr.